

ГЕРАСИМЕНКО Олена Михайлівна

к.е.н., докторант кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3144-0709>
em_gerasimenko@ukr.net

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КЛЮЧОВИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ВИРОБЛЕННЯ СОЛОДУ: ДЖЕРЕЛА РИЗИКУ, РИЗИКОВІ ПОДІЇ, ЗАХОДИ КОНТРОЮ

В умовах складної економічної та геополітичної ситуації в країні існує гостра необхідність управління ризиками задля стабільного стану економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Ризик-орієнтований підхід до управління у процесі забезпечення економічної безпеки дає можливість підтримки стабільного фінансово-економічного стану підприємства в умовах невизначеності середовища функціонування. У статті автором досліджено процес ідентифікації ризиків підприємства на прикладі товариства з вироблення солоду. Ідентифікація ризиків є першим та найважливішим етапом у ланцюжку управління ризиком. На прикладі типового підприємства пивоварної галузі ідентифікуються та аналізуються активи, що є основною цінністю підприємства й водночас можуть нести собою ряд латентних ризиків. Проілюстровано використання методу НАССР для ідентифікації ризику, визначення наслідків та для оцінювання ризику на типовому підприємстві з вироблення солоду, що є законодавчою вимогою для підприємств харчової промисловості. На основі аналізу та ідентифікації сформовано перелік ризиків характерних для підприємства з виробництва солоду.

Ключові слова: ідентифікація джерел ризику, управління ризиками, ризик-орієнтований підхід, ризикові події, критична контрольна точка.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день питання забезпечення економічної безпеки господарських суб'єктів є одним з пріоритетів сталості розвитку економіки країни. Управління ризиками відіграє у даному процесі провідну роль, а відповідно потребує більшої уваги з боку топ-менеджменту господарюючих суб'єктів, контролюючих органів, служб, місцевої влади та держави у цілому. Для проведення аналізу, оцінки та у подальшому контролю і моніторингу ризиків необхідним є етап якісної ідентифікації ризиків. Саме від того, як буде проведено виявлення ризиків, якими методами, на основі яких історичних даних та документах залежатиме подальший результат управління ідентифікованими ризиками. Метою ідентифікації ризиків є пошук, розпізнавання та опис ризиків, котрі можуть як зашкодити, так і допомогти підприємству у досягненні своїх стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління ризиками на протязі не одного десятиліття досліджувались різними вітчизняними та зарубіжними авторами. З плином часу актуальність класичного ризик-менеджменту втрачається, оскільки виникають нові виклики, нові загрози, нові умови господарювання. Все більше вітчизняними авторами досліджуються питання ризик-орієнтованого підходу до управління в різних сферах господарювання, різних галузях народного господарства. Управління ризиками переходить на новий рівень в ієрархії управлінських функцій підприємства. Першим етапом в такому управлінні стоїть ідентифікація ризиків, що є визначальною для подальшого менеджменту. Андрійченко Ж.О. [1] приділяє увагу запровадженню ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу, Воронко Р. [2] досліджує концепцію ризик-орієнтованого внутрішнього контролю, оцінку рівня зрілості управління ризиками в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства досліджує Зачосова Н.В. [3] та Данілова Е.І. [4]. Загальним питанням управління ризиками, ризик-орієнтованого підходу та ідентифікації

ризиків приділено багато уваги вітчизняних вчених: Васильєвої Т.А., Кривич Я.М. [5], Єгоричевої С.Б. [6], Ляшенко О.М. [8], Савельєва Т.В. [9], Ткачук Г.О. [10], Федулова І. [11], Шелько В.Ю. [12]. Проте в умовах динамічних змін на ринку необхідне удосконалення ризик-орієнтованого підходу в діяльності вітчизняних підприємств із виробництва солоду, що потребує поглиблення наукових досліджень.

Метою статті є дослідження ідентифікації ризиків на підприємстві з виробництва солоду, визначення стратегічних пріоритетів у напрямку управління ризиками для суб'єкта господарювання в пивоварній галузі та дослідження функціонування системи НАССР на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для дослідження та аналізу ризиків взято типові підприємство, що здійснює діяльність з вироблення солоду на території України. За аналізований період 2009-2019 рр. підприємство «Х» було прибутковим та активно займалось управлінням ризиками в різних сферах господарської діяльності. Винятком став 2015 рік, що пояснюється частковою втратою ринку через військові дії на сході країни та анексію Криму. На підприємстві немає відокремленого підрозділу з управління ризиками, однак дана функція входить у посадові обов'язки ряду управлінського персоналу. Генеральний директор несе загальну відповідальність за створення структури управління ризиками і здійснення нагляду за нею. Першим етапом з ідентифікації ризиків є ідентифікація активів підприємства. У процесі ідентифікації було виявлено основні та допоміжні активи, серед яких бізнес-процеси, інформаційні активи, обладнання, ПЗ та мережеві системи, персонал, організаційна структура, матеріальні ресурси, технології та ін.

На підприємстві від загальних обсягів реалізації солоду біля 15% здійснюється на експорт, що породжує певні зовнішньоекономічні ризики. Суттєвим джерелом ризику є те, що основним постачальником сировини пивоварного ячменю є ТОВ «У», а це більше 10% від загального обсягу сировини. Також ряд різного роду ризиків спричинює сезонність реалізації основного виду продукції товариства. Незмінним джерелом ринкових, політичних, податкових та фінансових ризиків за аналізований період залишається нестабільність геополітичної та економічної ситуації в країні.

Основною ризиковою складовою діяльності підприємства є слабка сировинна база України, а також сезонні коливання вартості енергоносіїв. Також створює додатковий ризик сезонність попиту на товар, через що у зимовий період спостерігається спад реалізації. Ризиковими подіями, що чинять вплив на підприємство є періоди не врожайності, що у свою чергу знижує прибутковість через розмір ввізного мита на ячмінь. За останні роки основною небезпекою були збільшення вартості енергоносіїв, подорожчання сировини та матеріалів. Також, через сезонність закупівлі сировини є необхідність залучення значних обсягів позикових коштів.

Загальну відповідальність за створення структури управління ризиками та нагляду за нею несе генеральний директор. На підприємстві діє Політика управління ризиками, метою якої є виявлення та аналіз ризиків, встановлення лімітів ризиків та засобів контролю за ними, моніторинг ризиків. Політика та система управління ризиками на підприємстві регулярно переглядається задля її актуалізації. Дане підприємство є гарним прикладом ризико-орієнтованого підходу до управління. Наглядовою радою здійснюється нагляд над тим, як управлінським персоналом контролюються дотримання процедур та політик управління ризиками, а також перевіряється відповідність структури управління ризиками.

Оскільки з вересня 2019 року законодавчою вимогою є відповідність стандарту НАССР, підприємство завчасно готувалось до цієї події: у 2016 р. завершили першу чергу реконструкції ящиків солододорощення з використанням нержавіючих матеріалів. Це дозволило повністю задовольнити вимоги споживачів згідно стандартів НАССР. Підприємство «Х» успішно підтвердило сертифікацію за стандартами ISO 9001, 14001, OHSAS 18001 у міжнародній компанії. Hazard Analysis and Critical Control Points (НАССР) – це система яка ідентифікує, оцінює і контролює небезпечні фактори, що є визначальними для безпечності харчових продуктів.

Нами використано механізми HACCP для ідентифікації ризиків, визначення їх наслідків на типовому підприємстві з вироблення солоду (рис. 1).

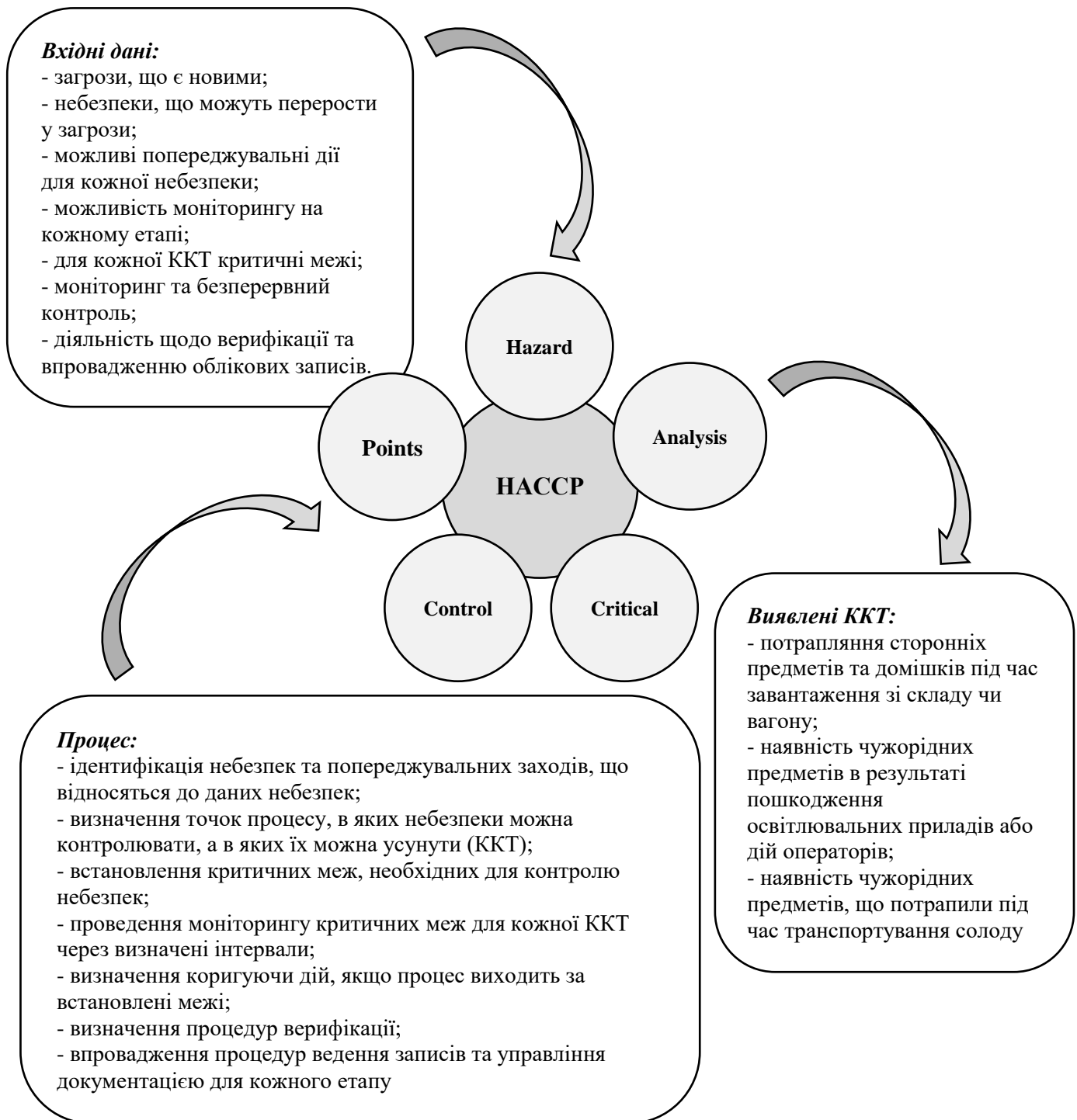

Рис. 1. Використання HACCP для ідентифікації ризику, визначення наслідків та для оцінювання ризику на типовому підприємстві з вироблення солоду

Джерело: сформовано автором.

ККТ (критична контрольна точка) – процедура, що може застосовуватися під час виробничого процесу для ідентифікації загрозливого фактору та (або) управління ризиком.

Задля зниження ризиків, пов'язаних із енергоменеджментом, підприємством було впроваджено ряд енергозберігаючих проектів, що в подальшому дало можливість отримання сертифікату ISO 50001. На підприємстві задля контролю з управління ризиками введено посаду ревізора та створено ревізійну комісію з трьох осіб.

Для ідентифікації наслідків підприємства «Х» проаналізовано установчі документи підприємства, його фінансову звітність, звіти з корпоративного управління та ін., що дало змогу за результатами процедури ідентифікації ризиків сформувавши перелік виявлених ризиків, що відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік ідентифікованих ризиків типового підприємства з вироблення солоду

Категорія ризиків	Ризики
галузеві ризики	- зростання світового попиту ячмінь (майже на 9 млн щороку);
ринкові	- залежність від сезонності попиту на продукцію; - ризик неврожаю ячменю, що може стати причиною закупівлі імпоротної сировини; - через сезонність закупівлі сировини ризик необхідності залучення кредитних ресурсів; - зміна ринкових цін, валютних курсів та ставки відсотка;
виробничо-технологічні	- біологічні ризики, що викликані наявністю органічних речовин у продукції; - хімічні ризики – ризики, викликані хімікатами, доданими у продукцію навмисно або помилково, миючими засобами або речовинами, що утворені у процесі виробництва;
фінансові	- кредитний ризик, через дебіторську заборгованість клієнтів, передплату постачальниками та грошовими коштами і їх еквівалентами; - ризик ліквідності через труднощі при виконанні зобов'язань, пов'язаних з фінансовими зобов'язаннями, що погашаються шляхом надання грошових коштів або іншого фінансового активу; - валютний ризик у зв'язку з реалізацією, купівлею та послугами, деномінованими у валюті;
податкові	- невірні розрахунки у податкових повідомлення-рішеннях; - непередбачені податкові зобов'язання; - протиріччя у тлумаченні податкового законодавства між місцевою, обласною і державними фіскальними службами та Міністерством фінансів і іншими державними органами
екологічні	- вплив кліматичних умов на сировинну базу; - можливість забруднення навколишнього середовища;

Джерело: сформовано автором.

Отже, до ключових ризиків підприємства із виробництва солоду ми відносимо галузеві, ринкові, виробничо-технологічні, фінансові, податкові та екологічні.

Висновки. Ідентифікація ризиків на сучасному підприємстві є досить важливим етапом у процесі успішного управління ризиками. Задля забезпечення сталості економічного розвитку підприємства необхідно впроваджувати у свою діяльність ризик-орієнтований підхід до управління. Це дасть можливість своєчасно виявляти небезпеки, ризики, загрози, невизначеності – все те, що може бути причиною порушення економічної стабільності та благополуччя ведення підприємницької діяльності.

В сучасних складних умовах геополітичної та економічної ситуації в країні першочерговим завданням як великого так і малого бізнесу повинно бути збереження існуючого рівня економічної сталості та забезпечення його на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Андрійченко Ж. О., Літвінова С.О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ*. №2 (17). 2017. С. 49–55.

2. Воронко Р., Вовчик Н. Управління ризиками і концепція ризик-орієнтованого внутрішнього контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. 2018. № 3-4. С. 25–31.
3. Герасименко О. М., Зачосова Н. В. Оцінка рівня зрілості управління ризиками в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства: аналітичне дослідження. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2019. № 3 (135). С. 66–81.
4. Данілова Е.І. Методологія ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2018. №12. С. 61-68. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua> (дата звернення: 12.10.2018).
5. Васильєва Т. А., Леонов С. В., Кривич Я. М. та ін. Економічний ризик: методи оцінки та управління. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 208 с.
6. Єгоричева С.Б. Ризик-орієнтований нагляд у системі фінансового моніторингу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 3 (75). 126–132.
7. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf (дата звернення: 12.10.2018).
8. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. 2-ге вид., переробл. К.: НІСД, 2015. 348 с.
9. Савельєва Т.В., Панаско О.М., Пригодюк О.М. Аналіз методів і засобів для реалізації ризик-орієнтованого підходу в контексті забезпечення інформаційної безпеки підприємства. *Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки*. 2018. № 1. С. 81–89.
10. Ткачук Г.О. Ідентифікація економічних ризиків в обліково-аналітичній системі підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2015. Том 7. Випуск 4. С. 80–88.
11. Федулова І. Ідентифікація господарських ризиків. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 4. С. 89–103.
12. Шелько В.Ю. Основні аспекти концепції ризик-орієнтованої системи бухгалтерського обліку. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення обліку, контролю, аудиту, аналізу та оподаткування в сучасних умовах інтеграційних процесів у світовій економіці». URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19073/1/%D0%A8%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%AE..PDF> (дата звернення: 12.10.2018).

References

1. Andriichenko Zh. O. (2017). Statistical substantiation of necessity of introduction of risk-oriented approach in the field of financial monitoring in Ukraine. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva: Zbirnyk naukovykh prats KhNADU*, 2 (17), 49–55 [in Ukr.].
2. Voronko R. (2018). Risk management and the concept of risk-oriented internal control. *Instytut bukhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal*, 3-4 [in Ukr.].
3. Herasymenko O. M., Zachosova N.V. (2019). Assessment of the maturity level of risk management in the process of ensuring the economic security of the enterprise: an analytical study. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu. Seriiia Ekonomichni nauky*, 3 (135). 66–81 [in Ukr.].
4. Danilova E.I. (2018). Methodology of risk-oriented approach to managing the economic security of the enterprise. *Elektronne naukove fakhove vydannia z ekonomichnykh nauk «Modern Economics»*, 12. 61-68. Retrieved from: <https://modecon.mnau.edu.ua> (Accessed: 12.10.2018).
5. Vasyl'ieva, T. A., Lieonov, S. V., Kryvych, Ya. M. (2015). Economic risk: assessment and management methods, *DVNZ “UABS NBU”*, Sumy [in Ukr.].
6. Yehorycheva S.B. (2016) Risk-oriented supervision in the financial monitoring system. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, 3(75), 126-132 [in Ukr.].
7. Report on conducting a national risk assessment in the field of prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds of crime and the financing of terrorism. Retrieved from: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf (Accessed: 12.10.2018).
8. Ljashenko, O. M. (2015). *Konceptualizacija upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju pidprijemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise] (2nd ed.), Kyiv: NISD [in Ukr.].
9. Saveleva T.V., Panasko O.M., Pryhodiuk O.M. (2018). Analysis of methods and tools for implementation of risk-oriented approach in the context of ensuring information security of the enterprise.

Visnyk Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Tekhnichni nauk, 1, 81–89 [in Ukr.].

10. Tkachuk H.O. (2015). Identification of economic risks in the accounting and analytical system of the enterprise. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 7 (4), 80–88 [in Ukr.].

11. Fedulova I. (2017). Identification of economic risks. *Visnyk KNTEU*, 4, 89–103 [in Ukr.].

12. Shelko V.Yu. Basic aspects of the concept of risk-oriented accounting system. *III Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Udoskonalennia obliku, kontroliu, audytu, analizu ta opodatkuvannia v suchasnykh umovakh intehratsiinykh protsesiv u svitovii ekonomitsi»*, Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19073/1/%D0%A8%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%AE..PDF> (Accessed: 12.10.2018).

HERASYMENKO Olena

PhD, ScD candidate,

Department of Management and Economic Security,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine

IDENTIFICATION OF KEY RISKS IN MALT ENTERPRISE ACTIVITY: RISK SOURCES, RISK EVENTS, CONTROL MEASURES

Introduction. *Given the difficult economic and geopolitical situation in the country, there is an urgent need to manage risks in order to ensure a stable economic security of the business entity. The risk-oriented approach to management in the process of ensuring economic security makes it possible to maintain a stable financial and economic condition of the enterprise in the conditions of uncertain environment.*

Purpose. *The purpose of the article is research into identifying risks in a malting enterprise, identifying strategic priorities for risk management for the brewer, and investigating the functioning of the HACCP system in the enterprise.*

Results. *In the process of risk research at the enterprise responsible persons were identified, assets valuable to the company were identified. A number of different types of risks, which cause the seasonality of realization of the main product of the company, are also identified. The unstable source of market, political, tax and financial risks for the analyzed period remains the instability of the geopolitical and economic situation in the country. It is revealed that the main risk component of the enterprise activity is the weak raw material base of Ukraine, as well as seasonal fluctuations in the cost of energy resources. In recent years, the main danger has been the increase in the cost of energy, the rise in prices of raw materials. Also, due to the seasonality of raw material purchases, there is a need to attract significant amounts of borrowing. The overall responsibility for creating and overseeing the risk management structure rests with the CEO. The enterprise has a risk management policy, which aims at identifying and analyzing risks, setting risk limits and controls, and monitoring risks.*

Originality. *Risk identification is the first and most important step in the risk management chain. An example of a typical brewery enterprise identifies and analyzes assets that are the enterprise's core value and at the same time may carry a number of latent risks. The use of the HACCP method for risk identification, impact assessment and risk assessment of a typical malt establishment, which is a legal requirement for food businesses, is illustrated. On the basis of analysis and identification, a list of risks specific to the malt production enterprise has been formed.*

Conclusion. *Risk identification in a modern enterprise is a very important step in the process of successful risk management. In order to ensure the sustainability of the economic development of the enterprise, it is necessary to implement a risk-oriented approach to management. This will enable timely identification of dangers, risks, threats, uncertainties - all that can be the reason for the violation of economic stability and prosperity of doing business. In today's difficult conditions of geopolitical and economic situation in the country, the priority of both big and small business should be maintaining the existing level of economic sustainability and ensuring it for the future.*

Keywords: *identification of sources of risk, risk management, risk-oriented approach, risk events, critical control point.*

*Одержано редакцією: 26.07.2019
Прийнято до публікації: 22.09.2019*